KNIHOVNA ČESKÉ AKADEMIE PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE

OBSAH

Str.

Předmluva VII

I. Úvod.

§ 1. Nauka o finančním právu je právní teorií; tím je určen předmět jejího poznávání. § 2. Jejím úkolem je především sloužiti interpretaci. § 3. Volí vhodnou systematiku, tvoří finančně-právní pojmosloví. Její poměr k finanční politice, historii a sociologii. § 4. Finanční věda. § 5. Jaký jest vztah této vědy k teorii finančního práva? § 6. Vysvětlení některých zkratek, užívaných v dalších úvahách: „povinnost platiti státu daň“, „poměr mezi majetkem a majetníkem“. Proč vycházíme od zákonů. — Literatura. 1

II. Vymezení pojmu finančního a berního práva.

§ 1. Teorie rozděluje právní řád na oddíly obyčejně podle úkolů státní politiky; finanční právo jest jí soubor norem, upravujících příjmové hospodářství státu, právo berní jako součást finančního práva upravuje vybírání veřejných dávek. § 2. Tato definice berního práva nehoví základnímu požadavku systematičnosti, totiž přehlednosti. § 3. Při uvedeném třídění totiž jsme nuceni zkoumati finančně-vědeckou povahu státních aktů, jimiž byly vydány a jsou uskutečňovány berně-právní normy. § 4. Také vynutitelnost veřejných dávek státní mocí a jejich všeobecnost nejsou vhodným kriteriem. § 5. Systematiku dlužno vybudovati podle toho, co jest předmětem poznávání; předmětem právní vědy jsou právní normy. § 6. Pro normy berního práva jest typické, že na určitý majetkový stav nějakého subjektu navazují povinnost platiti veřejnou dávku. § 7. Avšak ani tento poznatek neumožňuje uspokojivě vytvořiti pojem berního práva. § 8. Klasifikace příjmů v rozpočtu má význam pro rozpočtové právo, nikoliv však pro berní. § 9. Stejný účel norem obyčejně vyvolává stejný technický postup při jejich uskutečnění, což se projevuje také v organisaci státní administrativy; také účast jednotlivce na procesu bývá podle toho upravena. Tuto okolnost lze využíti pro systematiku. § 10. Tím se dostáváme k vymezení pojmu berního práva podle kom-

petence aplikujícího orgánu. Tato definice berního práva jest formálně-právní. § 11. Stejně se určuje pojem soukromého a veřejného práva. § 12. Také historicky se stalo t. zv. berní právo předmětem zvláštního studia teprve tehdy, když byla vytvořena hierarchie zvláštních finančních správních orgánů. § 13. Berní právo jest soubor norem, jež mají aplikovati berní správní orgány ve své specifické kompetenci; význam slova „specifická kompetence“. Další dělení berního práva na právo přímých daní, nepřímých daní, poplatkové atd. § 14. Berní orgány vedoucí, výkonné, pomocné atd.; instanční rozdělení. § 15. Co jest „berní orgán“? § 16. Berní orgán jako součást berní administrativní jednotky, t. j. souboru orgánů, jež jsou vázány určitým (nejvyšším) orgánem. § 17. Nejvyšší berní orgán. § 18. Pro vytvoření systému z obsahu berně-právních norem musíme nalézti typickou berní normu; tu však můžeme konstruovati pouze vzhledem k účelu berně-právních norem. § 19. Tento účel však zjišťujeme pouze z relace podmiňujících a podmíněných skutkových podstat, nikoliv tedy jako účel státního hospodářství. § 20. Jak dlužno formulovati typickou berní normu? § 21. Typickou berní normu získáme abstrakcí ze skutkových podstat berně-právních norem. § 22. Pojem majetku v berně-právních normách. § 23. Zejména pokud jde o poplatky (v pravém smyslu). § 24. Berní platební normy a berní kontrolní normy. § 25. Jejich schema. Povinnostní subjekt obou norem: stát a jednotlivec. § 26. „Funkce“ berního orgánu; dva typy obsahů jeho povinností. § 27. Typické berní normy jsou pomůckou pro konstrukci obsahových pojmů berně-právních. Berní právo formální a materiální. § 28. Poměr berního práva k ostatním částem právního řádu. § 29. Berní právo a správní právo. § 30. Materiální povaha berního a správního práva. § 31. Právo berní a právo soukromé. Jsou normy soukromého práva závazné pro právo berní? § 32. Nauka o finančním právu a finanční věda; vliv finanční vědy na finanční politiku a finanční právo. Literatura. 6

Str.

III. Přímé a nepřímé daně. — Berní řízení.

§ 1. Nauka o finančním právu rozeznává mezi přímými a nepřímými daněmi zejména proto, že toto rozdělení zná i positivní právo; ve středoevropských zemích bylo toto rozdělení způsobeno systémem fondového hospodářství. § 2. Nárok na přímé daně, resp. daně v užším smyslu, byl konstruován jako obligačně-právní, na nepřímé daně jako věcně-právní. § 3. Paralelita mezi politicko-právním odůvodněním přímých a nepřímých daní a jejich technikou. § 4. Uvedené konstrukce mají význam pouze historický. § 5. Vliv finanční vědy na toto rozdělení v positivním právu; daně katastrové a tarifové, jednorázové a periodické. Jest to rozdělení podle způsobu kontroly. § 6. Daně úřadem ukládané a daně placené přímo na základě obecné normy (zákona). § 7. Jak lze v nynější době spojiti daně přímé pokud se týče nepřímé v jednotku podle obsahu norem berně-právních? § 8. Typické pro přímé daně jest, že zde vyměřující úřad závazně určuje správním aktem vyměřovací základ. § 9. O t. zv. hodnotném vyměřovacím základu. § 10. Zvláštní důležitost zjištění vyměřovacího zá-

kladu u daní z majetku. § 11. Vyměřující orgán a jeho procesní funkce. § 12. T. zv. hodnotný vyměřovací základ se zjišťuje v kontradiktorním řízení. § 13. Technika berního řízení jest rozličná podle toho, mají-li se v něm zjistiti přirozené vlastnosti předmětu daně nebo jeho směnná hodnota. § 14. Daně vyměřované podle presumptivní směnné hodnoty; daně, jejichž předmětem jest peněžní částka. § 15. Časová orientace berního řízení. — Literatura. . . . . Str. 38

IV. Poměr mezi státem a poplatníkem.

A. Poměr obligační a mocenský. § 1. Kořeny ideologické konstrukce berní povinnosti; její historický vývoj. Poměr mocenský a věcně-právní. § 2. Tvrzení teorie, že poplatník jest právní normou zavázán, jest samozřejmostí; tvrzení, že stát vynucuje placení veřejných dávek, nemusí býti pravdivé. § 3. Obligační teorie vychází ze „subjektivních práv“ občanů, propůjčených právním řádem; pozoruje právní řád t. zv. právního státu. Mocenská teorie vyvozuje zdaňovací práva ze zjištění, že stát jest územním svazkem, nadaným suverenitou. Titul daňového nároku. Obě teorie však uznávají faktické omezení zdaňovací příslušnosti státní. § 4. Teorie učí, že stát má vůči poplatníkovi mocenské postavení nebo aspoň výhodnější než soukromý věřitel, dovede však toto tvrzení zase jen synkreticky odůvodniti. § 5. Tvrzení, že v berním právu jest finanční orgán zároveň soudcem i stranou, vyplývá z neznalosti povahy práva, z domněnky, že soud jest orgánem, který chce uskutečniti spravedlnost, kdežto správní orgán chce uskutečniti jednostranné egoistické zájmy státu. § 6. Z obsahu norem empirických právních řádů lze pouze zjistiti, že na vytváření konkretních norem má poplatník větší účast v ukládacím řízení než v kontrolním. § 7. Finanční policie. § 8. Lze rozlišovati mezi mocenským a obligačním berním poměrem při úvahách de lege ferenda? § 9. Mocenská teorie však ani tak nečiní. — Literatura. 54

B. Daňový dluh a daňová pohledávka. Význam civilistických konstrukcí v berním procesu. Akty milosti. O t. zv. fiskalismu. § 1. Povinná plnění peněžitá, jež se platí jako veřejná dávka, byla označena jako (daňový) dluh proto, že jejich předmětem jsou peníze, tedy majetek, nikoliv služba „poddaného“ státu, podmíněná jeho „povinností k věrnosti“. § 2. Daňový nárok jest jednak výrazem pro delegaci berního orgánu uložiti daň a kontrolní povinnosti, jednak pomůckou pro individualisaci berní platební povinnosti u periodických daní. § 3. Povinnost platiti daň jest však podmíněna výsledkem určité činnosti, kdežto kontrolní povinnost jest již podmíněna touto činností samou, případně jest i na této činnosti nezávislá. § 4. Daňový nárok (daňová povinnost) tvoří obecnou součást podmiňujících skutkových podstat určitých berně-právních norem. § 5. Termín „daňový nárok“ vznikl z personifikace právního řádu. § 6. Úprava daňového nároku v § 81 něm. říšského dávkového řádu a její kritika od Nawiaskyho. Náš zákon o př. d. i tento řád konstruovaly pojem daňového nároku po vzoru soukromého práva. § 7. Náš § 259 zák. o př. d. se odlišuje od

§ 81 RAO tím, že rozeznává mezi daňovým nárokem a daňovou pohledávkou pokud se týče mezi daňovým dluhem a daňovou povinností. § 8. Jaký povinnostní dosah má prohlášení, že vyměření jest aktem „deklaratorním“? § 9. Příklad ze soukromého práva. § 10. Význam § 259 zák. o př. d. a § 81 RAO s hlediska historického. § 11. Daňový nárok jako konstrukce procesního práva. Žalobní nárok směřuje proti orgánu, daňový nárok proti poplatníku, daňový nárok teprve zakládá daňovou pohledávku, není jejím důsledkem. § 12. Berní nárok vyjadřuje obsahový vztah obecné normy ke konkretní; obsah berní pohledávky vyplývá z obsahu berního nároku. § 13. Berní nárok jako ne-povinnost orgánu jednati na podnět poplatníkův. § 14. Jest berní orgán oprávněn odvolati rozhodnutí a opatření, jež znamenají „neprospěch státu“? Tuto otázku nelze řešiti s hlediska účelového. § 15. Obligační teorie vedla k t. zv. fiskalismu. § 16. Akty milosti a akty volného uvážení. § 17. Moderní berní právo a orgán finanční správy. Berní orgán aplikuje právní normy; přispívá k uskutečnění ústředního postulátu státního hospodářství. Úkolem finanční správy není dosáhnouti co největších příjmů na veřejných dávkách. Pro moderní finanční právo již neplatí zásada, že „daně lze uložiti pouze na základě zákona“. Reforma finanční správy. § 18. Regulativní principy berního procesu. § 19. Proces soudní a berní. Literatura. 68

C. Věcný daňový závazek. Daně personální a reální. Ručení. § 1. Finančně-právní rozdělení na daně personální a reální a finančně-vědecké rozdělení na daně objektivní a subjektivní. § 2. K názoru o věcné závaznosti věci vedla především okolnost, že v určitých případech vzniká berní platební povinnost dříve, než nastane skutečnost, jež podle slov zákona ji zakládá. § 3. Interpretací těchto ustanovení však dospějeme k poznatku, že berní povinnost jest podmíněna již činností, jejíž výsledkem jsou zmíněné skutečnosti. Stejně se zdaňuje u personálních daní nějaké chování podle jeho výsledku. Podmínkou berní platební povinnosti v empirických právních řádech bývá zpravidla vztah osoby k věci. § 4. „Věc“ jest činitelem, kvalifikujícím předmět daně. Při rozdělení na personální a reální daně se jednou vychází od vlastního předmětu daně, po druhé od jeho majetníka. Personální daň jako totální daň a reální daň jako parciální daň; toto dělítko jest nepřesné a nepostačující. § 5. Také při tvrzení, že reální daň platí neznámý konsument a personální zákonem přímo stanovený poplatník, vychází ze dvou různých systematických hledisk, jednou z obsahu norem obecných a po druhé z obsahu norem konkretních. Tutéž chybu činí ti, kdož u reálních daní zjišťují věcný závazek a u personálních osobní: tento jest dán s hlediska normologického, oním má býti vyjádřen nějaký názor politický. § 6. Myrbach konečně při své systematice bere jednou (u reálních daní) zřetel k povinnosti berních orgánů, po druhé (u personálních daní) k povinnostem poplatníků. Také pokud jde o plnění berních platebních norem, není mezi reálními a personálními daněmi rozdílu. § 7. Reální daně jako daně, u nichž předmět daně lze pojmově vytvořiti bez vztahu k určitému subjektu chtění. § 8. Při těchto

daních lze zjistiti po určitou dobu z předmětu daně samého (případně z činitele jej kvalifikujícího), t. j. bez ohledu na poplatníka, zdali berní platební povinnost byla splněna. Podle toho bývá v právních řádech uvedená platební povinnost také upravena, zejména ručení za daň. Avšak také rozlišování mezi ručením osobním a věcným má vady výše uvedené. § 9. Pojem ručení v berním právu není jednoznačný. — Literatura. . . . . Str. 92

V. **Poplatník.**

§ 1. Poplatník jest subjektem berní platební povinnosti. § 2. Daňové komise jsou veřejnými orgány. § 3. Poplatník a majetník, t. j. držitel poplatné věci. Právnická osoba a právnická osoba berního práva. Ručitel. Poplatník ve smyslu právním a ve smyslu finančně-vědeckém. — Literatura. 105

VI. **Vyměření daně, repartice daně, paušalování daně, daňové dohody.**

§ 1. Repartice znamená určitou delegaci autonomních orgánů. § 2. Repartiční daně se liší od kvotových tím, že pevnou daňovou částku u té které daně stanoví jiný orgán. § 3. Daňové dohody a propachtování daně se liší od předpisu daně jen způsobem spolučinnosti poplatníkovy při vytváření konkretních norem. Také daňové cese lze považovati pouze za delegaci k uložení berní platební povinnosti. § 4. T. zv. zákonné daňové paušály a daňové ekvivalenty znamenají pouze legální termín pro určitou samostatnou dávku; tento termín jest interpretační pomůckou. — Literatura. 109

VII. **Předmět daně a podmínka berní povinnosti; vyměřovací základ. Třídní daň. Prejudicialita v berním řízení.**

§ 1. Předmět daně jako označení zdaněného majetku a jako kvalifikace relace mezi majetníkem a majetkem. § 2. Všecky podmiňující skutečnosti uvedené v našem schematu typické berní normy určují podmíněné skutečnosti této normy; v tom ohledu rozhoduje u předmětu daně nejen jeho kvalita, nýbrž i jeho kvantum, t. j. stupeň nějaké jeho kvality nebo počet částí, z kterých se skládá. § 3. Uvedené právním řádem zvolené jednotky ovšem můžeme pokládati za samostatný předmět daně. § 4. O vyměřovacím základě lze jen tehdy mluviti, když lze předmět daně (objektivními) jednotkami, jež jsou v číselné relaci s daňovou částkou, měřiti. § 5. U veřejných dávek, placených z listin a právních jednání, jsou dány obyčejně dva předměty daně: majetek, jehož se právní jednání týká, a listina sama. § 6. Vyměřovací základ jest kvantitním vyjádřením předmětu daně. Abstraktní vyměřovací základ jest povinnostní určení jednotek, jimiž předmět daně má býti měřen, konkretní vyměřovací základ jest součet těchto jednotek, jimiž zdaněný předmět se vymezuje. § 7. Daň jest tehdy poměrná, když jednotky vyjadřující kvantum daně a kvantum předmětu daně jsou identické. § 8. Pojem vyměřovacího

základu v literatuře finančně-právní. § 9. Právní řád obyčejně stanoví, co jest důchod, výnos atd. Důchod atd. jako skutečnost obsažená v skutkové podstatě právní normy jest předmětem poznávacím pro nauku o finančním právu. § 10. Podle obvyklých názorů jest relace mezi předmětem daně a jejím držitelem buď faktická nebo právní. § 11. Tato právní relace znamená identitu určité části podmiňující skutkové podstaty jak berní platební normy tak i jiné normy. Skutkové podstaty norem občanského práva jsou seskupeny podle účelů jednání, jež v nich jest právně relevantní skutečností, a podle nich pojmenovány. Jednání k tomuto uvedenému účelu podléhá dani; berní právo pro jejich označení užívá terminologie soukromého práva. Problémy, jež zde nastávají: neplatné smlouvy (zvláště nemravné), rozsudky kontumační atd. Berní orgán však aplikuje berní normy i v tomto případě značně nezávisle na aplikaci norem soukromého práva soudními orgány. Podobný vztah může nastati mezi dvěma akty berních orgánů. § 12. T. zv. příslušenství daní. § 13. Lze děliti relaci mezi majetkem a majetníkem na faktickou a účelovou? — Literatura. 112

VIII. **Sazba daně. Sazební stupnice.**

§ 1. Sazba jest povinnostní určení jak stanoviti výši peněžní částky, kterou dlužno zaplatiti jako daň. § 2. Progrese přidává k činitelům skutkové podstaty, jež tvoří různost předmětů daně, ještě kvantum předmětu daně. U třídních daní se již neřídí výše daně kvantem předmětu daně, nýbrž pouze sazba. 127

IX. **Čas a místo.**

§ 1. Čas individualisuje u periodických daní berní platební povinnost a určuje dobu, v které podmínka berní platební povinnosti tuto povinnost zakládá. U všech veřejných dávek jest pak důležitý jako určení jejich splatnosti. Dospělost jako součást podmíněné skutkové podstaty berních platebních norem. § 2. Místo jako právní skutečnost berních norem. — Literatura. 129

X. **Daňová osvobození a úlevy.**

§ 1. Daňová osvobození a úlevy jako výjimka z pravidla. Vztah této výjimky k zásadě rovnosti proklamované v ústavách státních. § 2. Systém daňových osvobození a úlev podle kvality účelů státního hospodářství. Jak vznikne „daňový dluh“, když stát sám sebe zdaňuje? § 3. Jiné třídění daňových osvobození a úlev: osvobození osobní a věcné, zákonné a administrativní, osvobození podmíněné a částečné. § 4. Ustanovení o daňovém osvobození, po případě úlevě jest pouze zvlášť stylisovanou výpovědí o jedné ze skutečností, jež podmiňují berní povinnost, t. j. tvoří skutkovou podstatu podmiňující berní platební povinnost, část samostatné normové jednotky ve smyslu vnitřním. — Literatura. 132

XI. **Zánik berní platební povinnosti; exekuce.** Str.

§ 1. Zánik berní platební povinnosti plněním, t. j. peněžitou platbou. Peníze jsou buď předmětem plnění nebo jednotkami, jimiž se tento předmět měří. Kolky, pokladniční poukázky atd. jako platidlo pro speciální případ, uvedené v relaci k měnovým jednotkám. Při zvoleném předmětu pozorování znamená platba pouze plnění povinnosti a nikoliv poskytnutí hospodářského užitku. § 2. Jest promlčení v berním právu pouhou možností procesní námitky nebo skutečností, jež ruší delegaci berního orgánu aplikovati obecnou berní platební normu? — Promlčení práva vyměřiti daň jest zánikem povinnosti poplatníkovy vyplývající z obecné normy, promlčení práva vymáhati daň jest zánikem povinnosti vyplývající z konkretisované normy. § 3. Jiné způsoby zániku berní platební povinnosti. Teorie je třídí obyčejně podle systému, jež zvolilo soukromé právo. § 4. Vrácení daně. § 5. Pro platební berní normy jest charakteristická t. zv. přímá exekuce, pro kontrolní t. zv. nepřímá exekuce. § 6. Exekuční titul při berní exekuci. — Literatura. 139